

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 346.2:368.025.61

Л.М. Янчева, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

О.О. Нестеренко, д-р екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ЗВІТУ З ПОЗИЦІЇ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

Історія стандартизації в області ризик-менеджменту почалася в 1995 році з виходом національного стандарту «AS/NZS 4360 – Управління ризиком», розробленого організацією «Стандарти Австралії і Нової Зеландії», який було переглянуто та доповнено в 1999, 2004, 2009 та 2013 роках. Питання управління ризиками були частково порушені в міжнародних стандартах ISO 9001:2000 «Управління якістю», ISO 15489:2001 «Оперативний облік», ISO 14001:2004 «Заходи з охорони навколишнього середовища», ISO 31000:2009 «Ризик Менеджмент – Принципи і керівництва». Впровадження і використання даних стандартів при розробці заходів з управління ризиками в бізнес-моделі суб'єкта господарювання дозволяє більш ефективно контролювати підприємницькі та бухгалтерські ризики, з найменшими втратами досягати поставлених цілей і максимізувати доходи.

В процесі реалізації бізнес-моделі суб'єкта господарювання виникає значна кількість різноманітних ризиків, управляти якими неможливо без застосування системного підходу до визначення їх складу та виявлення чинників, які впливають на їх рівень. Під час формування інтегрованого звіту з позиції ризик-орієнтованого управління, в межах теорії ризику, його укладачі повинні: по-перше, враховувати всі

підприємницькі ризики, які впливають на стабільне та збалансоване функціонування підприємства, розробляти методики їх нівелювання, або, при неможливості уникнення, заходи з їх мінімізації чи оптимізації; а по-друге, при розкритті показників інтегрованого звіту за тим чи іншим розділом, повинні оцінювати бухгалтерський ризик негативного сприйняття тієї чи іншої інформації стейкхолдерами, який може виникнути в результаті некоректності подачі інформації в звіті.

Підприємницький та бухгалтерський ризики в бізнес-моделі суб'єкта господарювання виникають внаслідок перманентної трансформації чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. При цьому, зовнішні чинники безпосередньо впливають перш за все на рівень підприємницького ризику (крім правових). Як правило суб'єкт господарювання не має значного впливу на зовнішні чинники, що ускладнює розробку заходів з управління ними. Внутрішні чинники мають двосторонній вплив (крім виробничих та фінансових, які не істотно впливають на бухгалтерський ризик) та є більш керованими, в порівнянні з зовнішніми. Розглянемо більш детально вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на рівень підприємницьких та бухгалтерських ризиків в бізнес-моделі.

Політичні чинники безпосередньо пов'язані з державним урядуванням в країнах, де здійснюється господарська діяльність чи в країнах, в яких в суб'єкта господарювання є бізнес-партнери. Під впливом політичних чинників при реалізації бізнес-моделі можуть виникати наступні підприємницькі ризики: ризик припинення чи скорочення господарської діяльності внаслідок військових конфліктів, революцій, державних переворотів тощо; ризик погіршення інвестиційного клімату в країні, й як наслідок, складність залучення іноземних постачальників фінансового капіталу; ризик націоналізації та експропріації бізнесу суб'єкта господарювання; ризик трансферту, пов'язаний з можливими обмеженнями на конвертування іноземної чи вітчизняної валюти тощо.

Економічні чинники залежать від стану економічної ситуації в країні, впорядкованості та надійності її фінансової системи, загального рівня економічного розвитку та інфляції, курсів обміну валют тощо. В процесі реалізації бізнес-моделі під впливом економічних чинників можуть виникати валютні, інвестиційні, кредитні ризики, які можуть мати як негативний так і позитивний вплив на фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання.

Правові чинники пов'язані зі змінами нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності, відсутністю чітких положень законодавчого регулювання певних бізнес-процесів, порушенням контрагентами договірних правових відносин тощо. Під впливом правових чинників в бізнес-моделі можуть виникати підприємницькі ризики втрати доходу, капіталу або виникнення збитків у зв'язку з порушеннями або

невідповідністю внутрішніх і зовнішніх правових норм, законів, підзаконних актів, правил, регламентів, статутних документів тощо.

Під впливом правових чинників можуть також виникати бухгалтерські ризики, які пов'язані з недотриманням чи невірним трактуванням обліковим персоналом податкового та бухгалтерського законодавства, що може призвести до штрафних санкцій чи іншої відповідальності.

Екологічні чинники впливають на рівень підприємницького ризику через доступність природного капіталу, необхідного для здійснення господарської діяльності, кліматичні та географічні особливості території на якій вона ведеться, стан оточуючого природного середовища, достатність енергоресурсів тощо. Особливістю впливу екологічних чинників на підприємницький ризик є їх двостороння направленість, по-перше, сам процес реалізації бізнес-моделі залежить від достатності природних ресурсів, й їх недостатність чи неналежна якість може викликати ризик порушення виробничого процесу, по-друге, в процесі реалізації бізнес-моделі існує ризик заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, ризик виникнення надзвичайних ситуацій через забруднення довкілля, ризик негативних наслідків для здоров'я та безпеки людей внаслідок здійснення господарської діяльності тощо.

Науково-технічні чинники пов'язані з розвитком продуктивних сил під впливом корінної перебудови технічних основ реалізації бізнес-моделі на основі перетворення науки в провідний чинник виробництва, поширення інформаціології в усі сфери господарської діяльності. Науково-технічні чинники можуть викликати підприємницькі ризики невідповідності технічного рівня виробництва рівню інновацій, ризики недостатнього патентного захисту, ризики негативних результатів науково-дослідної діяльності тощо.

До чинників ринкового зовнішнього середовища відносять демографічні умови в регіоні продажу товарів чи надання послуг, життєві цикли товарів чи послуг, легкість проникнення на ринок, розподіл прибутків та рівень конкуренції в галузі, купівельна спроможність покупців, загальний попит на продукцію бізнес-моделі, особливості ціноутворення тощо. Під впливом ринкових чинників в бізнес-моделі викають ризики недоотримання прибутку внаслідок низького попиту на продукцію чи низької купівельної спроможності населення, ризик залежності від крупних клієнтів монополістів, ризик високої конкуренції, колювання ринкової вартості продукції.

Вплив зовнішніх чинників в процесі реалізації бізнес-моделі передбачити практично неможливо, як і розробити ефективні заходи щодо нівелювання ризиків, які виникають в результаті їх дії. Внутрішні чинники впливу є більш прогнозованими, що дозволяє розробити організаційно-

методичний базис з попередження, нівелювання, скорочення та управління ризиками, які виникають в бізнес-моделі під їх впливом.

Фінансові чинники впливу полягають в достатності фінансового капіталу для реалізації бізнес-моделі, структурі джерел утворення фінансового капіталу (власних та залучених), подорожчання чи здешевлення обслуговування існуючих кредитів через зростання чи зниження процентної ставки, коливання валютних курсів. Під впливом фінансових чинників в бізнес-моделі виникають ризики фінансової нестабільності, недостатності власних джерел в фінансовому капіталі, ризики ліквідності та ін.

Технологічні та виробничі чинники впливу залежать від технологічної оснащеності виробничого процесу, ефективності або надійності нової технології виробництва в порівнянні з технологіями конкурентів, в тому числі потенціалу розвитку технології, зниженням намічених обсягів виробництва та реалізації продукції бізнес-моделі внаслідок спаду продуктивності праці, простоїв обладнання, втрат робочого часу, відсутності необхідної кількості матеріалів та комплектуючих, підвищення відсотка браку, фізичним чи моральним зносом виробничого обладнання. Під впливом перелічених чинників виникають підприємницькі ризики зниження рентабельності, прибутковості, технічного забезпечення виробничого процесу. Технологічні чинники можуть також викликати появу бухгалтерських ризиків, наприклад відсутності необхідної інфраструктури для реалізації новітніх інформаційних технологій з обліку, аудиту, для автоматизації процесу формування інтегрованої звітності та ін.

Управлінські, компетентнісні та корпоративні чинники впливу пов'язані з людським капіталом та якістю його використання в процесі реалізації бізнес-моделі. Ці чинники є ключовими та впливають на всі етапи реалізації бізнес-моделі. Під їх впливом виникають як підприємницькі, так і бухгалтерські ризики, а саме: дотримання корпоративної етики; рівня соціально-репутаційного капіталу; не розголошення конфіденційної інформації; шахрайства; неефективного витрачання коштів; відсутності компетенцій, необхідних для розвитку компанії, ефективної реалізації бізнес-моделі, здійснення облікових та звітних функцій; залежності від ключових співробітників, звільнення ключових співробітників; справедливих управлінських рішень тощо.

При розробці сукупності послідовних заходів антиризикової реалізації бізнес-моделі необхідно комплексно та системно враховувати взаємозв'язок між підприємницьким та бухгалтерським ризиками, вчасно проводити аналіз та ідентифікацію ризиків, що дозволить розробляти прогнози ймовірності їх виникнення в майбутній господарській діяльності, оцінювати вплив ризиків на результати діяльності, розробляти заходи з постійного контролю для нівелювання чи мінімізації ризиків, обирати найкращі практики звітування для опису ризиків в інтегрованій звітності.